

A „BÉCSI KAPU“

Az idén lesz kétszázötvenesztendő jubileuma, hogy Károly lotharingeni herceg seregei a töröktől visszafoglalták Buda várát. A nevezetes évforduló ünnepi programján már javában dolgoznak és a jubileum egyik meglepetése, hogy a Várban az Országos Levéltár szomszédságában újból felépítették a „Bécsi kaput“, melyet negyven esztendővel ezelőtt a millenáris esztendőben azért bontottak le, hogy az udvari fogatok és bandériumok kényelmesebben juthassanak fel a Várba.

Toldi Miklós hadiszerszámai

IV. Béla korába, a tatárdúlás utáni időkbe viszi vissza a história a Bécsi kapu eredetét. A Bécsi kapu látta ragyogni fényben, pompában és dicsőségben Budavárát Nagy Lajos, Zsigmond meg Hollós Mátyás korában és tanuja volt a Mohács utáni idők gyászos szomorúságának. Mikor kétszázötven évvel ezelőtt a Nagyboldogasszony-templom tornyáról lehanyatlott a félhold és száznegyvenötvenesztendő török uralom után Budavárába bevonultak Károly herceg győztes katonái: romokban hevert a város. Rommá lótték a lotharingiai herceg ágyúja a Bécsi kaput is, melyet csak negyven esztendővel később, 1726-ban építettek újjá Johann Matthey mérnökkari százados tervei szerint. Az új Várkapu már nem volt olyan hatalmas, mint a régi. Megbízható, képes ábrázolás ugyan nem maradt róla, hogy Zsigmond és Mátyás alatt, meg a török uralom idején milyen lehetett, de feljegyzésekből és leírásokból tudjuk, hogy tornyos bástyája és rácsos, erősen megvasalt kettős ajtaja volt. A két hatalmas, pántos ajtót széles, boltozatos, hosszú folyosó kötötte össze, melynek falai az ellenségtől elvett fegyverekkel voltak megrakva. Így például a leírások szerint ott függött a többi között Toldi Miklós sok hadiszerszáma, páncélja, lándzsája, hatalmas sarkantyúja, láncon lógó félelmes vasgolyója. Hogy aztán valamikor csakugyan Toldi Miklóséi voltak-e ezek a fegyverek, vagy pedig csak a fantázia ajándékozta meg vele: a krónika-írók nem tudnak számot adni róla.

E hatalmas kapu helyébe épített másikat Matthey kapitány. Az új kapun is volt őrtorony. Az építmény homlokzatát a császári koronás kétfejű sas díszítette, meg a következő titokzatos betűk: 17 C. VI. S. Á. D. G. G. H. H. B. D. C. R. 26., ami annyit jelent, hogy „*Carolus VI. Semper. Augustus. Dei. Gracia. Germinae. Hispaniae. Hungariae. Bohemiae. Croatiae. Rex. 1726.*“

A kapu szőlőhegyekre néző részén pedig egy gúnyosarcú, nyelvét öltögető emberfej látszott. Erről a fejről azt tartották a kortársak, hogy a törököt gúnyolja. Százharminc esztendeig hirdette Károly király dicsőségét ez a kapu. Akkor meg Görgei ágyú lövöldözték agyon, úgyhogy 1850-ben megint újjá kellett építeni, de ez az újjáépítés még az eddiginél is egyszerűbb ábrázatot adott a Bécsi kapunak. Új formájában negyvenhat esztendeig őrizte Buda várát, míg aztán a millenáris esztendőben lebontották, hogy szegényes habitusával ne zavarja az ünnepség fényét. A megcsontított régi városfalak és a kapuzat romjai negyven esztendeig heverték érintetlenül a „Bécsikapu-tér“ szájánál, a Várba siető Ostrom ucca két oldalán. A fejlődést, a haladást szimbolizálták ezek a romok, melyek mellett elrohan az élet. Azt példázták ezek a kövek, hogy a százados falak, bástyák és rondellák közé zárt Budavár megújodott élete kiört kőbörtönéből, mert többé már nem fért el benne és ledöntötte útjából a terjeszkedés akadályait a haladás.

A két Zsidó-kapu

Most megint felépült a Bécsi kapu. Hogy őszinték legyünk, nem sok értelmét látjuk e megújulásnak. Talán nem tették okosan, hogy negyven esztendővel ezelőtt lebontották, mert hiszen a mult idők emlékéit idézte a maiak elé. De ha már egyszer lebontották, miért építették fel újra? Ha pedig mindenáron fel akarták építeni, miért a Bach-kor-

szakbeli kaput újtották meg és miért nem a III. Károly-korabeli Bécsi kaput?

De ha már itt tartunk, elmondjuk azt is, hogy miképpen tett szert mai nevére a régi időknek ez az emléke. A törökök nevezték el *Bécsi kapunak*, ámbár hívták abban az időben *Bég kapujának* is; *Juvigni* térképe pedig *Esztergomi-kapunak* mondja. Mielőtt azonban a törökök elfoglalták volna Buda várát, a legrégebb időben *Szombati kapunak* nevezték a Bécsi kaput, valószínűleg azért, mert a szombati napon tartott egyik nagyvásár e kapu előtt a mai Bécsikapu-téren zajlott le. Később, II. Lajos korában *Zsidó-kapunak* nevezték, mert idetorkollott a zsidók uccája, melyet ma Verbőczy uccának nevezünk. A kapu közelében volt a zsidótemplom is, s a kapuelőtti téren volt akkoriban a zsidóvásár. Itt adtak túl a zsidók a nyakukonmaradt zálog-holmin.

Mint az *Ofner Stadtrecht*ből kitetszik, abban az időben pénzüzleteken kívül zsidó más egyébbel nem is kereskedhetett. A kölcsön után kamatot szedett, az adós zálogot adott és záloglevelet állított ki. A záloglevél rendszeresen két hétre szólt. Ha hosszabb idő múlva se váltották be, akkor egy éven belül be kellett mutatni a főbíróknak. A nyakukon hagyott zálogot kéthetenként eladhatták a zsidók, kik, mint említettük, főképpen a mai Verbőczy uccában laktak. De nemcsak a Várban laktak zsidók, hanem a Vizivárosban is, sőt a többség, a szegényebbje, a Vizivárosban lakott. Ezért a Vizivárosnak akkoriban *Zsidóváros* volt a neve. Budavár visszavétele után az új német lakosság még mindig *Wiener Tor*-nak nevezte a *Bécsi kaput*; a Verbőczy uccát pedig még 1742-ben is *Zsidó uccának* hívták, pedig akkor már egy szál zsidó sem lakott nemcsak a Zsidó uccában, hanem a Várban sem. Néhány család a Vizivárosban lakott, amíg lakhatott. Mária Terézia parancsára aztán onnan is kiűzték őket. Tizenhárom család akkor átköltözött Óbudára.

Zsigmond és Mátyás király idejében még nem a Bécsi kaput hívták Zsidó-kapunak, hanem a Fehérvári kaput. A Fehérvári kapu ott volt, ahol a Palota út betorkollik a Szent György térbe. Közelében volt egy kis sikátor, amelyről a régi írások „Szent Zsigmond, vagy Zsidó ucca“ néven emlékeznek meg. Egyik-másik történetíró azt hiszi, hogy a Zsidó uccáról ragadt a Fehérvári kapura a zsidó név, de ez tévedés. Zsidó-kapunak azért hívták a Fehérvári kaput, mert a mai Krisztina téren, a Várhegy tövében volt a zsidó temető és halottaikat a Fehérvári kapun keresztül és a Lógodi uccán át vitték a temetőbe a zsidók. A gyászos mohácsi csata után, mikor a török birtokba vette Budavárát, *Verbőczy István* tudvalévőleg *kádi*, vagyis városbíró lett és az a hír járta, hogy a magyarság megvetette a Tripartitium szerzőjét, mert a töröktől hivatalt fogadott el. Mikor pedig meghalt, a keresztények nem akarták eltemetni és a legenda szerint a zsidók temetőjébe temették *Verbőczyt*. Igaz-e vagy sem, máig sem tudták kideríteni az igazságot a történettudósok.

Budavárának volt egy harmadik kapuja is, mely azon a helyen állott, ahol a Hunyady János út beleszalad a Dísz térbe. Baloldalra a pasa palotája állott. A törökök *Szeráj-kapunak*, a magyarok *Vizi-kapunak* nevezték, de a *Juvigni* térképe *Pesti-kapunak* mondja. 1858-ban pedig *Ferenc József-kapunak* nevezték el. Ma már csak egy kapuja van Budavárának, a *Bécsi kapu*, amelyet Budavár visszavételének kétszázötvenedik évfordulója alkalmából épített a hálás kegyelet.

Pásztor Mihály